

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ในการบริหารงานห้องสมุดปัจจุบัน ปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งที่บรรณารักษ์กำลังประสบอยู่ คือ การเพิ่มปริมาณของสิ่งพิมพ์ในสาขาต่าง ๆ ซึ่งนับวันจะทวีจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ Statistical Abstract of the United States ได้ชี้ให้เห็นว่าหนังสือสาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีการพิมพ์เป็นครั้งแรก และได้รับการปรับปรุงแก้ไขและพิมพ์ใหม่ในปี ค.ศ. 1981 มีถึง 48,793 รายชื่อ ในจำนวนนี้ไม่รวมถึงสิ่งพิมพ์รัฐบาล วารสาร วิทยานิพนธ์ หนังสือที่พิมพ์ขายเฉพาะสมาชิก และจุลสาร (U.S. Department of Commerce, Bureau of the Census 1982 - 1983: 564)

สำหรับวารสาร Ulrich's International Periodical Directory ซึ่งรวบรวมรายชื่อวารสารที่สำคัญทั่วโลกชี้ว่า ในปี ค.ศ. 1981 มีวารสารต่าง ๆ พิมพ์เผยแพร่รวมถึง 63,000 รายการ (Ulrich's International Periodical Directory 1981: VII) นอกจากนี้สิ่งพิมพ์ดังกล่าวแล้วสิ่งพิมพ์รัฐบาลยังเป็นสิ่งพิมพ์อีกประเภทหนึ่ง ที่มีการจัดพิมพ์เป็นจำนวนมากในแต่ละปี นอกจากปริมาณสิ่งพิมพ์ที่เพิ่มมากขึ้นดังกล่าวแล้ว ราคาของสิ่งพิมพ์ในแต่ละปียังเพิ่มในอัตราสูงด้วย จาก Statistical Abstract of the United States ระหว่างปี ค.ศ. 1979-1980 ปรากฏว่าในปี ค.ศ. 1970 หนังสือปกแข็งราคา 11.66 เหรียญสหรัฐ ปี ค.ศ. 1975 ราคา 16.19 เหรียญสหรัฐ ปี ค.ศ. 1979 ราคา 23.96 เหรียญสหรัฐ และปี ค.ศ. 1980 ราคาเพิ่มเป็น 24.64 เหรียญสหรัฐ สำหรับค่าบอกรับวารสารค่อปี โดยเฉลี่ยก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน ในปี ค.ศ. 1970 ค่าบอกรับวารสารโดยเฉลี่ย 10.41 เหรียญสหรัฐ ปี ค.ศ. 1975 ค่าบอกรับ 19.94 เหรียญสหรัฐ ปี ค.ศ. 1979 ค่าบอกรับ 30.37 เหรียญสหรัฐ และปี ค.ศ. 1980 ค่าบอกรับเพิ่มเป็น 34.54 เหรียญสหรัฐ (U.S. Department of Commerce, Bureau of the Census 1981: 570) และนับวันค่าบอกรับวารสารแต่ละรายการจะเพิ่มมากขึ้นทุกปี

เนื่องจากวารสาร เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยในทุกระดับ รายงานความก้าวหน้าทางวิชาการที่ล่าสุด ตลอดจนเสนอผลงานการค้นคว้าวิจัยใหม่ ๆ โดยผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาก่อนที่จะปรากฏในรูปของหนังสือเล่ม และยังปรากฏอีกว่ามีข้อสนเทศเป็นจำนวนมากในวารสารที่ไม่เคยจัดพิมพ์เป็นหนังสือเล่มมาก่อนเลย (Davinson 1964: 18) อย่างไรก็ตาม วารสารก็เช่นเดียวกับสิ่งพิมพ์ประเภทอื่น มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น สำหรับนักวิชาการ หรือสำหรับบุคคลทั่วไปสามารถอ่านได้ ฉะนั้นในการเลือกรับวารสารจำเป็นต้องมีการพิจารณาคัดเลือกอย่างรอบคอบ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของห้องสมุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ /

ดังนั้นจึง เป็นหน้าที่ของบรรณารักษ์ที่จะต้องรู้วิธีการเลือกรองทรัพยากรข้อสนเทศดังกล่าวมาแล้วข้างต้นให้ได้ทรัพยากรและข้อสนเทศที่ได้คุณภาพ และได้ตรงตามความต้องการของผู้ใช้มากที่สุด ในการคัดเลือกและจัดหาทรัพยากรและข้อสนเทศ บรรณารักษ์จะต้องคำนึงถึงตัวผู้ใช้เป็นหลัก โดยศึกษาพฤติกรรมการใช้ทรัพยากร ซึ่งสามารถทำได้หลาย ๆ วิธี เช่น ศึกษาจากสถิติการใช้วัสดุในห้องสมุด ศึกษาจากสถิติหนังสือที่ถูกยืม สอบถามความต้องการของผู้ใช้โดยตรง เป็นต้น นอกจากนี้วิธีศึกษาอีกวิธีหนึ่งที่จะสะท้อนการใช้ทรัพยากรข้อสนเทศของผู้ใช้คือ การวิเคราะห์การอ้างอิงที่ปรากฏในงานเขียนของผู้ใช้ เอกสารอันอาจเป็นวิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร หนังสือ เพื่อดูว่าผู้เขียนได้อ้างถึงสิ่งพิมพ์ประเภทใด พิมพ์ในปีใด เป็นงานเขียนของผู้ใด เป็นต้น การวิเคราะห์การอ้างอิงที่ปรากฏในงานเขียนจึงแสดงถึงการใช้ทรัพยากรและข้อสนเทศของผู้เขียนได้ประการหนึ่ง

การวิเคราะห์การอ้างอิง เป็นที่นิยมกันมากในหมู่บรรณารักษ์และนักสนเทศในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา โดยการวิเคราะห์มีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน เพื่อกำหนดขอบเขตเนื้อหาของวรรณกรรม เพื่อศึกษาพัฒนาการของความรู้ในแขนงต่าง ๆ ตลอดจนศึกษาความต้องการและการใช้ข้อสนเทศของผู้ใช้ เป็นต้น (ประภาวดี สิบสนธิ 2524: 140)

สำหรับการวิเคราะห์การอ้างอิงที่ปรากฏในบทความวารสารในสาขาวิชาต่าง ๆ เป็นที่นิยมกันมากในต่างประเทศ แต่สำหรับประเทศไทยแล้วการวิเคราะห์การอ้างอิงที่ปรากฏในบทความวารสารยังมีผู้สนใจน้อยมาก ส่วนใหญ่จะวิเคราะห์การอ้างอิงที่ปรากฏใน

วิทยานิพนธ์สาขาต่าง ๆ ในขณะที่สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลายแห่งได้ผลิตวารสารวิชาการต่าง ๆ ที่ได้มาตรฐานออกเผยแพร่เป็นจำนวนมากพอ ผลงานการค้นคว้า การวิจัยของอาจารย์และผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชา จะได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการเหล่านั้น ดังนั้นจึงสมควรที่จะศึกษาการอ้างอิงที่ปรากฏในวารสาร เพื่อให้ทราบถึงการใช้ทรัพยากรและข้อสนเทศในการผลิตงานเขียนวิชาการให้กว้างขวางขึ้น

วารสารภาษาไทยทางสังคมศาสตร์ที่ตีพิมพ์เผยแพร่โดยสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษามีเป็นจำนวนมาก วารสารเหล่านี้กล่าวได้ว่าเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญและมีประโยชน์สำหรับการค้นคว้าประกอบการศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น วารสารสังคมศาสตร์ พิมพ์โดยคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วารสารธรรมศาสตร์ พิมพ์โดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วารสารรามคำแหง พิมพ์โดยมหาวิทยาลัยรามคำแหง และวารสารพัฒนบริหารศาสตร์ พิมพ์โดยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นต้น วารสารดังกล่าวได้ตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานการค้นคว้าวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าว ดังนั้นจึงสมควรจะศึกษาว่าในการผลิตงานวิชาการทางสังคมศาสตร์ผู้เขียนเหล่านั้นได้ใช้ทรัพยากรข้อสนเทศประเภทใดบ้าง ทรัพยากรข้อสนเทศที่ใช้ในการผลิตงานวิชาการมีลักษณะอย่างไร การวิเคราะห์การอ้างอิงที่ปรากฏในงานหรือบทความวารสารดังกล่าวจะสะท้อนให้เห็นถึงการใช้อ้างอิงข้อสนเทศของผู้เขียนบทความ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปพัฒนาทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาและวิเคราะห์ ขอบเขตเนื้อหา ประเภท อายุ ภาษา และประเทศผู้ผลิตเอกสารที่ผู้เขียนได้อ้างอิงในการเขียนบทความลงพิมพ์ในวารสารทางสังคมศาสตร์
2. ศึกษาความถี่ของการอ้างอิงของวารสารแต่ละรายการ ทั้งวารสารภาษาไทยและวารสารต่างประเทศ

สมมติฐานของการวิจัย

1. มีการอ้างอิงเอกสารประเภทหนังสือและวารสารมากกว่าเอกสารประเภทอื่น ๆ
2. มีการอ้างอิงเอกสารภาษาไทยมากกว่าเอกสารภาษาอังกฤษและภาษาอื่น ๆ
3. มีการอ้างอิงเอกสารอายุไม่เกิน 5 ปี มากกว่าเอกสารที่มีอายุในช่วงอื่น ๆ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตครอบคลุมการอ้างอิงที่ปรากฏในเชิงอรรถท้ายหน้า หรือรายการอ้างอิงท้ายบทความทางสังคมศาสตร์ในวารสารภาษาไทย 7 รายการ คือ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วารสารธรรมศาสตร์ วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ วารสารรามคำแหง วารสารสังคมศาสตร์ สังคมศาสตร์ และสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524-2526 รวม 3 ปี โดยคัดเลือกเฉพาะบทความที่มีเนื้อหาทางสังคมศาสตร์

ข้อตกลงเบื้องต้น

รายการอ้างอิงที่นำมาวิเคราะห์นั้น ถ้าผู้เขียนอ้างอิงซ้ำอีกในการเขียนบทความนั้น ในการวิจัยนี้จะนับว่าเป็นการอ้างอิงเพียงครั้งเดียวเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจากบทความวารสาร หนังสือ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย โดยมุ่งศึกษาถึงลักษณะ ความหมาย ขอบเขตเนื้อหาของสาขาสังคมศาสตร์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ
2. สร้างแบบฟอร์มการวิเคราะห์การอ้างอิงของบทความวารสาร สำหรับเป็นเครื่องมือประกอบการวิจัย
3. ศึกษาการอ้างอิงที่ปรากฏในเชิงอรรถท้ายหน้า หรือรายการอ้างอิงท้ายบทความ จำนวน 2,365 รายการ ของบทความ 170 บทความ
4. วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลโดยวิธีทางสถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ การหาค่าเฉลี่ย และหาค่าร้อยละ
5. สรุปผลและรายงานการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ช่วยให้ทราบถึงขอบเขตเนื้อหา ประเภท อายุ ภาษา และประเทศผู้ผลิตเอกสาร
ที่ผู้เขียนบทความใช้ประกอบการเขียนบทความ เพื่อลงพิมพ์ในวารสารภาษาไทยทางสังคมศาสตร์

2. ช่วยบรรณาธิกรณผู้ปฏิบัติหน้าที่พัฒนาทรัพยากรห้องสมุดในการตัดสินใจ เลือก
ทรัพยากรทางสังคมศาสตร์ และตัดสินใจในการยอมรับวารสารที่นักวิชาการนิยมใช้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์การอ้างอิง หมายถึง วิธีศึกษากำรอ้างอิงที่ปรากฏในเชิงบรรณท่ายหน้า
หรือรายการเอกสารอ้างอิง หรือบรรณานุกรมท้ายบทความหรือท้าย เรื่องของงานเขียนประเภท
ต่าง ๆ โดยมีการรวบรวม นับจำนวน วิเคราะห์ และตีความเกี่ยวกับเอกสารที่ได้รับการ
อ้างอิง ได้แก่ ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง ขอบเขต เนื้อหาวิชา ภาษา สถานที่พิมพ์ ปีที่พิมพ์ โดย
อาศัยวิธีทางสถิติ (อารีย์ ชื่นวัฒนา 2524: 10)

เชิงบรรณ (Citation footnotes) คือ หลักฐานการอ้างอิงข้อความที่นำมา
จากแหล่งอื่น เพื่อประกอบการเรียบเรียงงานเขียนประเภทต่าง ๆ ซึ่งอาจอยู่ส่วนล่างของหน้า
หรืออาจจะรวบรวมเชิงบรรณไว้ท้ายบทความ

วารสาร หมายถึง สิ่งพิมพ์ประเภทหนึ่งที่มีกำหนดการพิมพ์ที่แน่นอนหรือค่อนข้าง
แน่นอน วารสารชื่อหนึ่งจะมีลักษณะรูปเล่มภายนอกเหมือนกันทุกฉบับ ช่วยให้ผู้อ่านสังเกตหรือ
จำวารสารนั้นได้ มีเลขกำกับฉบับ วัน เดือน ปีที่ออก และทราบลำดับของแต่ละฉบับในชุด
ไม่กำหนดล่วงหน้าว่าจะเลิกกิจการเมื่อใด ประกอบด้วยบทความหลายบทความในแต่ละฉบับ
(จารุวรรณ สินธุโสภณ 2521: 90)

บทความ หมายถึง เรื่องใด ๆ ที่มีชื่อเป็นคอลัมน์ประจำในวารสาร ส่วนข่าว
การเคลื่อนไหวกิจกรรมต่าง ๆ สรุปรายงานการประชุม รวมทั้งบทบรรณาธิการ ฯลฯ
ไม่ถึงเป็นบทความ บทความหนึ่งจะมีผู้เขียนแตกต่างกันไป ในกรณีที่บทความนั้นมีผู้เขียน
ร่วมกัน แต่ไม่แยกงานเขียนให้เห็นอย่างเด่นชัด ก็ถือเป็นเพียงบทความเดียว (ชลธิชา
สุทธินิรันดรกุล 2521: 9)

สังคมศาสตร์ หมายถึง แขนงวิชาซึ่งครอบคลุมสาขารัฐศาสตร์ สาขาเศรษฐศาสตร์
สาขาสังคมวิทยา สาขาจิตวิทยาสังคม และสาขามานุษยวิทยา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย